

Hansel Oy:n lausunto Elintarvikemarkkinalainsäädännön muutos/MMM

Lausuntopyyntö VN/29985/2023, 5.4.2024

Hallituksen esityksessä ehdotetaan elintarvikemarkkinalain 13 §:n muuttamista siten, että se kattaisi tiedonsaannin myös julkisia hankintoja tekeviltä hankintayksiköiltä. Tämä varmistaisi elintarvikemarkkinavaltuutetun mahdollisuudet valvoa myös julkisina hankintoina tehtävää elintarvikkeiden kauppaa. Tavoitteena muutokselle on esitetty, että muutos antaisi elintarvikemarkkinavaltuutetulle nykyistä paremmat edellytykset toteuttaa tälle kuuluvaa elintarvikemarkkinoiden toimivuuden parantamista, markkinoiden seurantaan tai hyvien liiketapojen vastaisten käytäntöjen tunnistamista ja estämistä. Tämä parantaisi osaltaan heikommassa asemassa olevien toimijoiden asemaa elintarvikeketjussa.

Perusteluna muutokselle on esitetty mm., että muutos mahdollistaisi paremmin Elintarvikemarkkinavaltuutetun mahdollisuuksia valvoa nykyistä paremmin lain vaatimusten noudattamista myös julkisissa hankinnoissa. Hallituksen esityksen mukaan elintarvikemarkkinavaltuutetun tiedonsaantioikeuden lisääminen antaisi paremmat edellytykset seurata markkinoiden kehitystä ja havaita helpommin hyvän kauppatavan vastaisia menettelyjä myös näissä volyymitaan varsin merkittävässä tavarantoimituksissa. Tämä edistäisi osaltaan kilpailuneutraliteettia markkinoilla.

Hansel katsoo, että muutoksen tavoite on hyvä. Tietojen luovutuksessa on huomioitava yritysten liikesalaisuudet ja lähtökohtaisesti tiedot tulisi pyytää tahoilta, joiden tietoja ne ovat. Hansel ehdottaa, että tiedot pyydetään ensisijaisesti yrityksiltä, jolloin vastuu liikesalaisuudesta on selkeä.

Esityksessä on arvioitu, että viranomaisen laajemmat tiedonsaantioikeudet saattavat lisätä tietopyyntöjen kohteena olevien toimijoiden hallinnollista taakkaa. Tämä vaikutus arvioidaan kuitenkin varsin vähäiseksi, koska tietojen pyytäminen ei olisi jatkuvaa, vaan perustuisi tapauskohtaiseen harkintaan. Hansel huomauttaa, että tietojen luovuttamista koskevia velvoitteita ja muita velvoitteita tulee eri tahoilta, joten hallinnollinen taakka kokonaisuutena kaikista näistä velvoitteista voi muodostua huomattavaksi.

Lain julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (hankintalaki) tavoitteena on mm. tehostaa julkisten varojen käyttöä, edistää laadukkaiden, innovatiivisten ja kestävien hankintojen tekemistä sekä turvata yritysten ja muiden yhteisöjen tasapuoliset mahdollisuudet tarjota tavaroita, palveluja ja rakennusurakoita julkisten hankintojen tarjouskilpailuissa. Yhteishankinnat ovat tapa tehostaa julkisten varojen käyttöä ja ne mahdollistavat esimerkiksi ateriapalveluiden tarjoamisen kouluihin ja päiväkoteihin laadukkaammin ja kustannustehokkaammin.

Hankintayksikön tulee määritellä tarjouspyynnössä keskeiset sopimusehdot, kuten hinnantarkistuksia koskevat sopimusehdot. Julkisissa hankinnoissa tulee myös huomioida, että hankintayksiköille on tärkeää, että kilpailutetut hinnat eivät ennaoimattomasti nouse sopimuskaudella ja tämä voidaan varmistaa toimivilla sopimusehdoilla. Hintojen ennaoimaton nousu sopimuskaudella ei tehosta julkisten varojen käyttöä vaan päinvastoin. Osana hyvää kilpailutusprosessia tulee käydä markkinavuoropuhelua, jotta sopimusehdot ovat sopimuskaudella kaikille sopimusosapuolille toimivat. Markkinoiden keskittyminen muutamalle suurelle toimijalle johtuu monista syistä, eivätkä julkiset kilpailutukset ole siinä keskiössä. Julkisten hankintojen

kilpailutuksilla voidaan hyvin rajallisesti vaikuttaa markkinoiden rakenteeseen ja markkinoilla toimivien yritysten määrään.

Lisäksi Hallituksen esityksessä ehdotetaan elintarvikemarkkinalain 2 b §:än, jossa säädetään tuotteiden tilauksen peruuttamisen edellytyksistä ja 2 d §:än, jossa säädetään tiettyjen maksujen kiellosta muuttamista. Esityksellä laajennetaan voimassa olevaa kieltoa peruuttaa tuotteiden tilaus alle 30 päivää ennen sovittua toimitusajankohtaa. Ehdottavan säännöksen mukaan tilauksen peruutus olisi kiellettyä myös tilanteissa, joissa peruutus tapahtuu ennen 30 päivän varoitusaikaa, jos tavarantoimittajan ei voida kohtuudella odottaa löytävän muuta vaihtoehtoa kyseisten tuotteiden myymiseksi tai käyttämiseksi. Hansel pitää tärkeänä, että peruuttamisedot ovat kohtuulliset molemmille sopijapuolille. Kohtuullisten myyntitoimien arvioiminen on haastavaa ja jättää käytännössä riskin ostajalle.

Siirtymäsäännös

Elintarvikemarkkinalain edelliseen muutokseen (337/2023) ei sisältynyt velvoitetta muuttaa voimassa olevia sopimuksia uusien vaatimusten mukaiseksi. Lain soveltamisen yhteydessä on käynyt ilmi, että edellisessä lain muutoksessa säädetty vaatimukset eivät kaikilta osin tule sovellettavaksi, jos ne perustuvat lain voimaan tullessa voimassa olleisiin sopimuksiin ja nämä sopimukset ovat pitkäaikaisia puitesopimuksia. Näin ollen on tarpeen säätää määräajasta, jonka kuluessa voimassa olevat sopimukset on muutettava voimassa olevien säännösten mukaiseksi.

Puitesopimukset ovat hankintalain mukaan aina määräaikaisia. Puitesopimuksen kesto voi vain poikkeustapauksissa ylittää neljä (4) vuotta. Hansel ei näe tarvetta velvollisuuteen muuttaa voimassa olevia sopimuksia. Lisäksi olennaiset sopimusmuutokset ovat julkisissa hankinnoissa lähtökohtaisesti kielletty. Lakiin perustuva sopimusehdon muutostilannetta ei ole huomioitu hankintalain 136 §:n sallittuna sopimusmuutoksena.

Muut huomiot

Elintarvikemarkkinalain soveltamisalan mukaan lakia sovelletaan elinkeinonharjoittajien väliin maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden kauppaa koskeviin sopimuksiin ja käytäntöihin. Mitä laissa säädetään sopimusehdoista, koskee myös sopimuskäytäntöjä.

Voimassa olevan lain 2 a–2 g §:n maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden toimitussopimuksiin liittyviä säännöksiä sovelletaan, jos tavarantoimittaja on liikevaihdoltaan ostajaa pienempi ja ostajan liikevaihto on vähintään 2 miljoonaa euroa ja ainakin toinen niistä on sijoittautunut Euroopan unioniin. Kyseisiä lainkohtia liikevaihtoa koskevaa vaatimusta lukuun ottamatta sovelletaan myös, kun ostaja on Euroopan unionin alueen viranomainen.

Edellä 2 momentissa mainittuja lainkohtia ei sovelleta, jos tavarantoimittajan vuotuinen liikevaihto on yli 350 000 000 euroa paitsi silloin, kun ostajana on viranomainen.

1.5.2023 voimaan tulleen elintarvikemarkkinalain muutoksen 2 a §:ssa on asetettu 14 pvn maksuehto pilaantuville tuotteille koskee siten viranomaisten elintarvike hankintoja riippumatta siitä, mikä sopimuskumppanina olevan tavarantoimittajan liikevaihto on. 14 päivän maksuaika aiheuttaa laskunkäsittelyprosesseista johtuen suuria haasteita julkisen sektorin toimijoille kuten kunnille. Maksuaika on julkisen sektorin toimijalle 14 päivää silloinkin, kun sopimuskumppanina olevaa toimittajaa ei voida pitää heikommassa asemassa olevana sopijapuolena. Hansel esittää, että lakia muutetaan siten, että liikevaihtorajoja sovelletaan myös julkisen sektorin toimijoihin.